

Environmentální akce, reporty, přírodovědná pozorování, ekoporadenské tipy, botanika, zoologie, úvahy, recenze, recepty, tipy na odbornou literaturu i beletrii, zdravý životní styl, náměty na tvořivé činnosti, poezie...

Ekoporadna při Šmidingerově knihovně
Pobočka Šmidingerovy knihovny Za Parkem
Základní organizace ČSOP Strakonice

Vážení čtenáři,

jsme rádi, že jste si udělali čas na pár okamžiků s novým Kompostem. Počátek roku 2015 byl z mého pohledu určitě ve znamení poměrně důležitých environmentálních mezníků. O některých se dočtete na stránkách únorového čísla, některé se nám do něj již nepodařilo vměstnat, protože se objevily na samém sklonku měsíce ledna a pravděpodobně tak budou rozebrány v čísle následujícím. Pokud bych měl vypíchnout jeden z nich, šlo by o návrat divokých koní do české krajiny. V posledním lednovém týdnu dorazilo z Anglie do bývalého vojenského prostoru v Milovicích na

Z obsahu tohoto čísla:

Návrat velkých býložravců.....	2
Parkové okruhy – podobné začátky..	3
Z Horního Poříčí do Katovic.....	3
Vzácný plevel zběhovec trojklaný....	4
Břestovec západní.....	5
Dvě nové vyhlášky.....	5
Vznik zahrady Domova se zvláštním.	5
Pajasan žláznatý.....	6
Veget na pokračování - 36. díl.....	6
Utopíme se bez žížal?.....	7
Naše koše.....	9
Snovačka blízko nás.....	9
Večer s dokumentem - 12. díl.....	9
Příhody srnečka Lojzika.....	12
Michal Štěpánek – S VÍ TÁNÍ.....	13
Zapomenuté kouty Strakonicka.....	14
Scrabble, Dixit, Pexeso.....	14
Zapomenuté plodiny 1 - Pohanka.....	15

Nymbursku 14 ex-moorských pony, kteří jsou nejbliže původnímu, avšak vyhubenému druhu koně (více se dočtete [zde](#)). Tématem návratu velkých býložravců (a besedou na toto téma) se zabývá hned první článek tohoto čísla.

Foto -jj-

Měli jsme tu čest poslechnout si velmi zajímavé vyprávění a získat tak z první ruky nejen informace o tomto fenoménu, ale také o kom-

plikacích, které podobné projekty provázejí. O to více pak srdce milovníka přírodních hodnot zaplesá, když se něco podobného podaří. Je to totiž taky tak trochu symbolikou určité duševní vyspělosti země, ve které žijeme. A i když ještě ve srovnání se zbytkem Evropy máme v tomto ohledu co dohánět, jsem velmi potěšen, že část střepů se podařila sesbírat a slepit dohromady. Zda k nim přibudou další, záleží už pouze na nás. A i když budou třeba malé a nepodstatné, myslím si, že tato činnost je naší povinností.

Přejeme vám příjemný únor a hezké předjaří. Váš Kompost.

-jj-

Ohlédnutí

Návrat velkých býložravců – výzva péče o krajinu 21. století?

Málokdy se odvážím napsat hodnocení nějaké akce stylem – „vy všichni, kteří jste nepřišli, jste o hodně příšli“. Ve spojení s posledními Zelenými otázníky se však jeví tohle klišé více než trefné. Jen stěží asi naleznete v široké oblasti ochrany přírody křehčí téma, než je návrat majestátních velkých herbivorů do krajiny, ve které před několika stoletími bok po boku ostatních druhů včetně člověka žili. Přes všechny informace i logické argumenty se stává tato otázka tázáním spíše filozofickým a velmi přesně v mnoha rovinách reflektuje naše vlastní člověčenství a vztah k prostředí, ve kterém (a díky kterému) žijeme. V teoretické rovině většina z nás asi cítí, že je to krok správným směrem a určitá (i když částečná) satisfakce za škody, které jsme tu stihli za tak krátkou dobu napáchat. V praktické rovině však tento proces naráží na stovky problémů, souvisejících jak s naším materialistickým přístupem ke všemu živému a přírodnímu a neschopností dělit se o náš životní prostor s ostatními živočišnými druhy, tak na nepřekonatelné legislativní a byrokratické překážky. Toto jedovaté celospolečenské klima je prostředím, ve kterém přežívají a mohou fungovat jen ti nejsilnější. A i v ČR (která je v těchto snahách ve srovnání se zbytkem Evropy na chvostu) dalo zrodit skupince statečných, bojujících s větrnými mlýny.

Bylo nám velkou ctí, že jsme mohli vyposlechnout více než poutavé vyprávění jednoho z hlavních tahounů projektů na návrat velkých býložravců do české krajiny. Je jím Mgr. Miloslav Jirků, Ph.D. z Biologického centra Akademie věd ČR v Českých Budějovicích. Jeho povídání, místy hodně břitké, bylo zajímavé nejen tématem samotným, ale zejména tím, že usadilo řešený problém do diskuze daleko rozsáhlejší, než je návrat herbivorů. Hybnou silou těchto projektů totiž není pouze sentimentální snaha o návrat v minulosti zaniklého fenoménu,

ale čistě pragmatické důvody péče o mnoha způsoby poničenou českou krajinu a postupný posun její podoby pozitivním směrem. Tyto důležité souvislosti byly vysvětleny hned zkraje přednášky a představují nosnou osu celého snažení.

Pokud jsme si ještě donedávna mohli myslet, že největší zhoubou pro naše životní prostředí je znečištění vod a ovzduší, dnes už víme, že nejvíce alarmujícím problémem je velmi rychlé snižování biodiverzity. To je způsobováno ponejvíce všeobecně rozšířeným a přijímaným způsobem zemědělského a lesnického hospodaření. I když je česká krajina okem laika vnímána veskrze pozitivně, jako harmonická mozaika, skutečnost je poněkud jiná. Drtivá většina rozlohy ČR je tvořena periodicky degradovanou zemědělskou půdou, plantážemi na smrkové dřevo (kterým se u

Zubr evropský, foto Miloslav Jirků

nás na rozdíl od jiných zemí ještě stále říká les) a urbanizovanými plochami. Tyto druhy pozemků jsou mezi sebou spojeny velmi ostrými přechody. Takový stav je zapříčiněn také zvráceným způsobem zemědělských dotací, který umělou cestou vyvolává tyto ničivé způsoby hospodaření i tam, kde by k nim za normálních podmínek nedocházelo. Krajina tak připomíná spíše geometrickou síť, velmi vzdálenou od stavu, který vyžaduje drtivá většina rostlin a živočichů ke svému životu. Tím by měla být co možná nejrozmanitější mozaika nejrůznějších biotopů s co možná nejvyšší mírou neuspořádanosti a pozvolných přechodů mezi nimi. Důležitým prvkem by měl být také fenomén bezlesí, tedy biotopu na přechodu mezi lesem a kulturní stepí. Ten v naší krajině již v dnešní době téměř neexistuje. Pro jeho údržbu v přirozeném stavu byli v minulosti nejvýznamnější právě velcí spásači. Zubři, pratuři, divocí koně – tedy druhy, které jsou předmětem zájmu při umělém navrácení do krajiny v dnešní době. Ti pomáhali díky specifickému způsobu pastvy udržovat právě její jemnozrnou mozaikovitost. Jejich roli ještě na čas převzaly domestikované druhy, ale trochu odlišným způsobem. Posléze z krajiny vymizely také. Tyto druhy navíc náleží k tzv. okusovačům, kteří nejsou schopni funkci velkých spásáčů nahradit.

V dnešní době se tak nabízí velmi efektivní i ekonomicky výhodný způsob managementu určitých území – zejména vojenských újezdů, kde jsou podmínky pro „volný chov“ těchto zvířat ideální z hlediska rozlohy a biologické hodnoty. K pozitivnímu vlivu spásáčů na krajinu můžeme přičíst i velkou turistickou a loveckou atraktivitu (početnost stád by musela být udržována na určité úrovni). V diskuzích často zmiňovaná negativa takových projektů jsou racionálně vyvatitelná a souvisejí spíše s naší nechotou takovou myšlenku vůbec přijmout. Dobrou praxi ukazují odvážné a vesměs dobře fungující projekty nejen z Evropy. V České republice však jsou tyto snahy neustále blokovány legislativními, byrokratickými a mnohdy i mentálními bariérami, a to především ze strany orgánů státní správy. O tom nás pan

Jirků přesvědčil tak trochu hořkým závěrem své vynikající přednášky a my doufáme, že jsme se s ním nesetkali naposled.

O konkrétních osudech projektů na návrat velkých býložravců do krajiny se dočtete např. na webu sdružení [Česká krajina, o.p.s.](#), které je nejvýznamnějším představitelem těchto snah. -jj-

Parkové okruhy – podobné začátky, rozdílné výsledky

Při velmi zajímavé přednášce doc. Ing. arch. ThLic. Jiřího Kupky, Ph.D. „Když dva dělají totéž, není to totéž“ (14. 1. 2015) jsme se dověděli o vzniku parků v různých městech a o tom, že počáteční podmínky byly všude velice podobné. Právě v době, kdy se porůznu začínaly rušit městské hradby, vyvstala potřeba zřizovat příjemná a klidná místa pro procházky obyvatel měst – ideálně se tedy sešla poptávka s nabídkou a kolem městských center vznikaly dlouhé pásy zeleně, z nichž některé byly více a jiné méně souvislé. Záleželo na tom, jak se k tomu kde postavili, kolik trpělivosti a odhodlání projevíli v nejrůznějších sporech, atd.

K dobrým příkladům patří Vídeň, kde se dalo mluvit vysloveně o parkovém okruhu a kde dodnes jsou nejvýznamnější historické památky obklopeny kvalitní zelení. Podobné štěstí měla (alespoň zčásti) některá města i u nás – Brno, Olomouc, Opava, České Budějovice, Klatovy, Znojmo, Písek, Jihlava, Plzeň... Naproti tomu v Praze projíždí kolem budovy Národního muzea 100 000 aut denně, což už těžko půjde napravit - a je to škoda. Také ve Strakonících jsme doplatili na to, že v minulosti bylo rozhodnuto o stavbě přemostění soutoku Otavy a Volyňky a poklidné historické centrum tak bylo necitlivě narušeno přítomností široké silnice se silným provozem. Můžeme být rádi, že máme i park (a to právě tam, kde bývaly dříve hradby a příkop) a další rekreační zóny, ale v konzumním světě není nic jistého a zkušenost nás nabádá, abychom si každé zelené zákouti pečlivě hlídali. Jakmile by se zadláždilo a zastavělo, už by to šlo jen velmi těžko změnit. -ah-

Překopávky

Z Horního Poříčí do Katovic

Zimní putování podél řeky Otavy v chladných měsících zimy se často zdá jako fádni. Ale nemusí tomu tak být. Mohu to potvrdit, protože jsme se koncem minulého roku vydali s manželkou na krátkou, ale takřka celodenní vycházku z Horního Poříčí do Katovic.

Naše kroky začaly na autobusové zastávce Horní Poříčí a hned při vystoupení z autobusu jsme měli možnost na vysokých jabloních rostoucích podél silnice do Střelskohoštické Lhoty pozorovat drozdy kvíčaly (*Turdus pilaris*) hodující na namrzlých jablkách. Kromě zajímavého pohledu na tyto ptáky nelze opomenout uspokojivý vzrůst zmíněných jabloní, o které se zřejmě nikdo moc nestará. Takže si žijí u zasolené silnice bez zásahu. Kupodivu jejich koruny nejsou zoufale prorostlé „vlky“, tak jak to spatříme u ovocných „ořezanců“ v mnohé zahradě. Kromě zmíněných kvíčal jsme spatřili osamoceného zajíce polního (*Lepus europaeus*) a opodál pasoucí se stádečko srnčí zvěře (*Capreolus capreolus*).

Šli jsme s mírnou odbočkou k nepojmenovanému vršíčku, kde stávala vojenská stanice s anténami radarů. Po vojenské technice zůstaly hluboké zákopy, jedny betonové schody a ostění regulace. Protože mrzlo, bylo vše živé schováno. Tento drobný lesík s porostem borovice lesní, trnky a bezu by bylo určitě dobré navštívit ve vegetačním období. Nyní jsme tam zaznamenali pouze drobné ptactvo, ale např. u nedalekého vrchu Skovka jsem pozoroval v letních měsících let minulých čápa černého (*Ciconia nigra*). Tentokrát jsme ze západní strany našeho vršíčku uviděli pouze káni lesní (*Buteo buteo*). Cesta zpět vedla pod silnici do Dolního Poříčí, kde jsme nedaleko obce spatřili poštolku obecnou (*Falco tinnunculus*). V obci je bezesporu zajímavou dominantou jez na řece Otavě. Kdo se dívá pozorně, zcela určitě spatří nebo uslyší ledňáčka říčního (*Alcedo atthis*) nebo konipasa horského (*Motacilla cinerea*). Nad jezem je vodní plocha prostředím pro kachnu divokou (*Anas platyrhynchos*) a v den naší vycházky jsme zvedli od břehu volavku bílou (*Egretta alba*). Tento druh se pomalu na Strakonicku stává běžným. Pozoroval jsem ji už ve všech světových stranách od našeho města v okruhu 5-10 km.

Železniční most u Dolního Poříčí, foto -vh-

Za povšimnutí stojí i železný most přes Otavu, mírně zhyzděný nějakými rourami, ale podtrhující zajímavost místa. Cesta lemovaná dřevinami se po pravém břehu řeky Otavy proplétá okolo zajímavých a cedulemi chráněných rybníčků. Ve dnech mrazu, kromě drobného ptactva byla překvapením housenka osenice šťovíkové (*Noctua pronuba*), která zřejmě podcenila vrtkavost počasí a uprostřed silnice zmrzala na „kost“. Podařilo se mně ji přendat do příkopu a zahrábnout do listů. Snad dostala ještě šanci. V křoví okolo cesty byl hojný střízlík obecný (*Troglodytes troglodytes*) a na vrcholcích stromů bylo vidět i slyšet hýly obecné (*Pyrrhula pyrrhula*). O kousek dál, při zajímavém železném železničním mostu jsme potkali skorce vodního (*Cinclus cinclus*). Některé z pozorování ptactva jsem zapsal do databáze ČSO. Myslím, že samotný železniční most je stejným monumentem krajiny jako Katovická hora nebo kamenný „Žižkův“ můstek na protějším břehu. Jenom se to třeba neví. Ale stačí vylézt na Katovickou horu a soumostí různých věků (železničního, viaduktu pod tratí a „Žižkova“ mostu) se ukáže. Jen lanovka do dnes pozměněné „grafitky“ chybí.

Housenka osenice šťovíkové nedaleko Dolního Poříčí, foto -vh-

Před nedalekými Katovicemi jsme na vodní hladině viděli morčáky velké (*Mergus merganser*). Drobný říční záliv lemovaný olšemi a starými vrbami s plynoucí vodou přináší myšlenku, zda tam bude ještě za 10-20 let. Moc už takových míst na Otavě není. V samotných Katovicích se mezi parcelami domů procházel bažant obecný (*Phasianus colchicus*). Asi si přišel zobnout s volně pobíhající drůbeží. Nad katovickým jezem ve společnosti kachen divokých plavaly čtyři labutě velké (*Cygnus olor*). To už jsme byli v samotném městečku, naše cesta tam ale nekončila. Protáhli jsme si ji přes hrad Střelu až do Strakonice. Toto vyprávění ale v Katovicích skončím.

Zimní měsíce neposkytují příliš drobného zvířectva k pozorování. O to více je příležitosti zvednout hledající zrak ze země a dívat se po keřích a stromech, které pro nás v létě tvoří většinou souvislou zelenou kulisu a individualita jednotlivých dřevin a krajinných prvků tolik nevyniká. A tak se v článku pro živočišné přírodumilce objevují pouze velké druhy zvířat. Také cesta po jednom či druhém břehu řeky Otavy je rozdílná, ale volím ji tak, aby byla zajímavá i pro ty čtenáře, kteří k pozorování drobností přírody nemají tak úplně blízko a raději se jdou jen „provětrat“. -vh-

Vzácný plevel zběhovec trojklaný a jeho osud na polích v okolí Strakonice

Zběhovec trojklaný (*Ajuga chamaepitys*), starším českým jménem též zvaný „yva“ patří na Strakonicku bezesporu k nejzajímavějším a nejvzácnějším druhům plevelů polí a úhorů. Je to jeden ze čtyř druhů rodu zběhovec (*Ajuga*) rostoucích v ČR. Zatímco tři ostatní zběhovce (z. lesní, z. plazivý a z. jehlancovitý) mají barvu květů modrou až modrofialovou, zběhovec trojklaný se úplně vymyká – barva jeho květů je sírově žlutá. V celé ČR je zběhovec trojklaný velmi vzácný a stále ustupuje, proto je nyní zařazen mezi kriticky ohrožené druhy ve své existenci, stejně tak je hodnocen i v Červené knize květeny jižní části Čech.

Na Strakonicku byl poprvé nalezen RNDr. J. Moravcem ve 40. letech minulého století v oblasti vápenců kolem obcí Rovná, Domanice, Droužetice a Krty. Druh rostl v obilných polích, ale i na úhorech. V současnosti je výskyt zběhovce trojklaného kolem Strakonice velmi vzácný. Byl (nebo ještě je) znám na několika málo nalezištích. Lokalita na políčku nad Horním Řepickým rybníkem jz. od Domanic, kde rostlo několik desítek rostlin a která byla v roce 2002 ověřena, již patrně zanikla (zřízena obora pro jelení zvěř), na lokalitě v PP Pastvina u Přeštic byl nalezen naposledy v roce 2004 v několika exemplářích. V roce 2009 byl ověřen výskyt na okraji pole na jižním svahu návrší Na hůrce jižně od Krt, kde rostlo jen několik rostlin. Nejbohatší lokalita na poli při jz. úpatí lesa Ryšovy u Strakonice, kde rostly ještě v roce 2010 stovky rostlin zběhovce, ale i jiné ohrožené a velmi vzácné druhy (např. vrabečnice roční, ostrožka stračka, pryšec drobný, šklebivec přímý, knotovka noční aj.) a vyskytovala se zde vzácná saranče modrokřídla, byla v současnosti zničena výstavbou.

Zběhovec trojklaný, foto Radim Paulič

Ochrana tohoto druhu je velmi složitá, neboť patří mezi polní plevele a jako takový potřebuje každoročně narušovanou půdu (např. bránováním, mělkou orbou), aby se v ní mohla uchytit semena a rostlina vyrůst. Je-li půda silně utužena, druh nemá šanci k růstu. **Ing. Radim Paulič**

Nová vyhláška upravuje způsob třídění bioodpadů a kovů

Od Nového roku je v platnosti vyhláška č. 321/2014 Sb., která částečně reaguje na neutěšený stav odpadového hospodářství v ČR a závazky vyplývající z evropských směrnic (třídít kovy od roku 2015 a snížit ukládání biologicky rozložitelných odpadů na skládky o 50 resp. 65 % v letech 2013 resp. 2020 oproti stavu v roce 1995). Vyhláška nařizuje obcím realizovat pro občany možnost ukládání bioodpadu a kovového odpadu. To je samozřejmě možné několika různými způsoby. Buď sběrem skrze sběrné dvory, velkoobjemové kontejnery, nebo vytvořením systému sběrných nádob a jejich svozu. Pro města, která mají již nyní zřízeny sběrné dvory s možností ukládání těchto složek, se tak ve většině případů nic nezmění. V malých obcích však může být vyhláška řešena mnoha různými způsoby a občané by se o nich měli informovat na místně příslušném úřadě.

Ve Strakonici se podle informací Odboru životního prostředí žádné změny nechystají. Současný způsob sběru splňuje zákonnou povinnost právě možností ukládat tyto složky ve sběrných dvorech. V rozpočtu města byly požadavky na nákup nádob na sběr biologicky rozložitelných odpadů včetně koncové kompostárny vypuštěny. -jj-

Nová pravidla pro označování potravin

1. ledna 2015 vstoupila v platnost novela zákona o potravinách, která v návaznosti na další evropské předpisy výrazným způsobem upravuje označování balených i nebalených potravin. Český zákazník tak bude mít lepší podmínky při sledování složení nakupovaných a konzumovaných výrobků. Cílem novely by měla být i lepší kontrola trhu, a to mimo jiné vyššími sankcemi v případě prohřešků. Jaké informace může zákazník nyní snadno získat? V první řadě se zvětší samotné písmo, které uvádí složení výrobku (na min. 1,2 mm). U potravin musí být uveden seznam alergenů, to bude platit i pro restaurační zařízení. Velmi významnou změnou pro ekologicky smýšlející zákazníky je nutnost uvádět druh rafinovaného oleje ve výrobku. Bude tak velmi snadné identifikovat téměř všudypřítomný palmový olej, kterému se snaží vyhýbat čím dál tím větší část spotřebitelů (důvody jsme rozváděli v [Kompostu č. 11/2012](#) na str. 6). Dále bude mít výrobce povinnost uvádět na obalu použitou levnější náhradu namísto původní suroviny, přidání vody nebo bílkovin do masných výrobků a použití rozmrazených výrobků pro výrobu dalších potravin. Zakazuje se vyobrazení ovoce či zeleniny, pokud ho výrobek ve složení neobsahuje nebo obsahuje pouze aroma. Od dubna 2015 bude muset být nově u vepřového, drůbežího, skopového a kozího masa uveden původ, podobně jako je tomu v současné chvíli u masa hovězího. Od 13. prosince 2016 pak přibude povinnost označování výživových hodnot potravin. Pro zájemce o problematiku odkazujeme na podrobné informace [sem](#). -jj-

Vznik zahrady Domova se zvláštním režimem ve Strakonici

Když majitelé zahradnictví v Pivkovicích a ze Stříteže darovali na jaře 2014 našemu zařízení skalničky a letničky, zrodil se nápad na vybudování zahrady Domova se zvláštním režimem (Rybniční 1282). Nejdříve jsme se museli zamyslet nad tím, k jakému účelu bude zahrada sloužit. Jelikož zde s našimi klienty v letních měsících trávíme většinu času, rozhodli jsme se pro realizaci rozkvetlé české zahrádky, která potěší oko našich seniorů, pobyt na ní jim bude příjemný, bude je uklidňovat a zároveň nám bude nápomocna i při aktivizaci našich obyvatel.

Budování relaxační zahrady, rozpracovaný terén čekající na dokončení v roce 2015, foto Andrea Chocholetá

Původní zahrada byla neúrodná, stráně zarostlé keři a trávou. Bylo nutné keře vykopat, vytrhat trávu a připravit volný, čistý prostor na realizaci našich plánů. Nyní jsme mohli začít budovat skalku z kamenů, které jsme si předtím sami nasbírali. Do skalky jsme vysázeli darované skalničky a právě kvetoucí letničky. Z nově vytvořené rozkvetlé skalky jsme měli velikou radost my i naši klienti. Velmi se jim líbila a bylo na nich vidět, že čas trávený na zahradě byl pro ně mnohem radostnější.

Tento úspěch nás motivoval k další činnosti. Zakoupili jsme jezírko a osázeli ho krásnými vodními rostlinami. Pak přišla na řadu bylinková zahrádka, která nám pomáhá při aktivizaci našich klientů a zároveň jsou bylinky z ní využívány v kuchyni zařízení pro dochucení zeleninových salátů, zálivek, polévek atd. Dalším krokem v budování zahrady byla příprava prostoru na louku, kde na jaře zasejeme luční směs. V zahradě se nachází

také studna, jejíž poklop se nám zdál příliš šedý a nehezký. Společně s klienty zařízení se zvláštním režimem jsme se rozhodli, že vytvoříme barevnou mozaiku slunce. Klienti se s velkým nadšením zapojili do skládání kousků dlaždiček na předem předkreslený podklad. Do prázdného prostoru uprostřed zahrady, jsme se rozhodli zasadit ovocné stromy. Několik druhů jablek, hrušňů, blumu, třešňů, švestku a také

ovocné keře rybízu a angreštu. Zakoupili jsme takové odrůdy, aby plodily průběžně od června do září. Tímto krokem chceme umožnit uživatelům utrhnout si čerstvé ovoce a zároveň jim připomenout čas, který trávili v ovocném sadu, jenž téměř každý z nich měl. Na jaře bychom chtěli zahradu doplnit také o lavičky.

V závěru podzimu jsme ještě stihli v zadní části zahrady vysázet různé druhy jehličnatých a listnatých stromů a také keře ostružin a malin. Naše práce na zahradě na sklonku roku 2014 skončila. V novém roce bychom rádi dokončili park a rovněž máme v plánu vyzdobit stěny budovy mozaikou a zútulnit nevyužité výklenky.

Úprava zahrady byla od počátku plánovaná a následně realizovaná s vynaložením co nejnižších nákladů. Máme radost z každé darované rostliny a velmi si ceníme ochoty pomoci ze strany zaměstnanců, klientů i rodinných příslušníků.

Radost v očích a slova chvály našich seniorů jsou tím největším poděkováním za naši snahu. Rádi bychom touto cestou poděkovali všem za pomoc, čas a ochotu při budování a následné, nekončící údržbě této zahrady. **Andrea Chocholetá, instruktorka pro volnočasové aktivity**

Pajasan žláznatý (*Ailanthus glandulosa*)

Jak již název pajasanu napovídá, podobá se jasanu (viz článek pana Ing. Viléma Hrdličky v [Kompostu č. 7/2013](#)), a to nejen svými složenými lichozpeřenými listy. Na rozdíl od jasanu jsou však listy pajasanu z čeledi simarubovitých (*Simaroubaceae*) mnohem delší, někdy dokonce i kolem 1 m. Každý lístek má na své bázi žlázku (viz druhové jméno), z níž se, zejména v teplém počasí, odpařují těkavé látky dávající celému stromu nepříjemnou vůni připomínající myšinu. Je to dvoudomý strom (jedinec je buď samčího, nebo samičího pohlaví) a kvete žlutozeleně. Na podzim vytváří samičí stromy křídlaté nažky ve velkých latách na konci větví, nažky se velmi dobře šíří větrem i vodou. Strom intenzivně zmlazuje z kořenů a pařezů. Na půdu je naprosto nenáročný, vyžaduje však teplo a hodně světla. Pochází z Asie, domorodý indonéský název Ailanto znamená nebeský strom. I když má tento strom své výhody (např. dekorativnost a využití v lékařství), projevuje se také jako agresivní invazní druh. Byl zařazen mezi 40 nejinvazivnějších dřevin světa, což bychom měli brát v úvahu při jeho pěstování a šíření. Ve Strakončích jsem tento strom vyfotila poblíž hotelu Bavor.

Protože každý strom je domovem živočichů, ještě doplňující informace od pana Ing. Viléma Hrdličky: V Číně a některých částech Evropy jsou listy potravou housenek martináče hedvábného (*Samia cynthia*). Kokony motýla poskytují přírodní hedvábí. **Eva Legátová**

Použitá literatura:

SPOHN, Margot a SPOHN, Roland: Stromy Evropy: 680 stromů, 1. vyd., Ševčík, Plzeň, 2013.

KŘIVÁNEK, Martin: Pajasan žláznatý – nebeský strom z pekel, Živa č. 3/2007.

Pajasan žláznatý, foto Eva Legátová

Veget na pokračování – 36. díl – Mýtus č. 1 – člověk je všežravec

Následujících deset dílů našeho seriálu by mělo sloužit k rozboru a faktickému vyvrácení nejčastějších mýtů točících se kolem vegetariánství a rostlinné stravy. Jelikož se jedná o neustále se opakující protiargumenty a dotazy (jakési „FAQ“ vegetariánství), rozhodl jsem se je touto přehlednou formou uvést na pravou míru.

Pokud bych měl ze všech vybrat jeden jediný, který se z mého pohledu vyskytuje nejčastěji, byl by můj názor, že pro člověka jakožto všežravce je přirozenou nutností konzumovat maso, neboť je k tomu anatomicky a fyziologicky předurčen. Na toto téma je možné pohlížet v mnoha různých rovinách. Z všeobecného pohledu je v dnešní době již silně zavádějící posuzovat „přirozenost“ v jakékoli oblasti lidského chování, stravování nevylučuje. V situaci, kdy jsme téměř zcela odtrženi od společných přírodních kořenů a žijeme v uměle vytvořeném civilizačním prostředí, toto tázání ztrácí na významu. Museli bychom se totiž také ptát, zda je pro nás přirozené cestovat dopravními prostředky, pracovat u PC apod. Tuto úvahu bychom měli přetvářet v otázku, jaké způsoby chování jsou pro nás nezbytně nutné, jaké jsou zdravotně přínosné a jaké nám naopak škodí, protože ke své přirozenosti už se pravděpodobně nikdy nevrátíme.

Pokud budeme domnělou všežravost zkoumat z historického hlediska, musíme si uvědomit několik důležitých souvislostí. Současní nejbližší příbuzní člověka ze skupiny lidoopů mají poměrně rozmanité stravovací návyky. Orangutani se živí převážně rostlinnou stravou, občas konzumují drobné sebrané živočichy a hmyz. Šimpanzi se zdají být z této skupiny největšími „masožravci“ – požírají i drobné obratlovce. Naopak gorily – největší z lidoopů – mají jídelníček stoprocentně rostlinný. Nejbližší předkové člověka z čeledi Hominidae, objevující se před 6–7 miliony lety a žijící

stále ještě v korunách stromů, se dají označit za typické býložravce. Hlavní složkou jejich jídelníčků byly dužnaté plody, měkké rostlinné výhonky a listy. Proces hominizace, který byl charakterizován opuštěním stromového způsobu života a přechodu k bipedii (chůzi po dvou končetinách), se vyznačuje výraznou změnou jídelníčku. Často opakovaná teorie o bouřlivém rozvoji mozku souvisejícím s konzumací živočišných proteinů však není dodnes jednoznačně prokázána. Došlo zejména k přechodu k tvrdé rostlinné stravě (tuhé listové čepele travin, jejich semena, ořechy, oddenky, kořínky atd.). Rozvoj hominidů tak s největší pravděpodobností souvisel s širší škálou potravin než s konkrétními druhy. Tento typ stravy vyvolával u našich předchůdců morfologické změny chrupu, které jsou patrné u člověka dodnes – relativní zmenšování řezáků a zvětšování stoliček a jejich skusové plochy, která slouží k důkladnému rozdrčení tvrdých složek potravy. Rozvinul se také krouživý pohyb čelistí, který umocnil tuto schopnost a u masožravců se nevyskytuje. I když se v druhé fázi hominizace s nárůstem podílu živočišné složky v jídelníčku morfologie zubů opět částečně mění, hlavní anatomicko-fyziologické znaky primátů, jejichž strava byla tvořena z velké části rostlinnými potravinami, zůstává dodnes. Ani živočišné složky potravy většiny přímých předchůdců člověka se nepřibližují dnešní představě o nutnosti konzumace masa v množství a zastoupení, které je dnes považováno za normu. Konzumace těchto skupin potravin byla volena v takových ročních dobách a na takovém území, kde docházelo k úbytku rostlinných zdrojů potravy. Ve velké míře byl zastoupen hmyz nejrůznějšího druhu, drobní živočichové,

Rekonstrukce podoby neandertálských lovců, Sloupsko-šošůvské jeskyně, foto -jj-

ale také mršiny. Typický lovecko-sběračský způsob života byl doménou pouze malé části celého časového údobí historického vývoje hominidů – počínaje přibližně středním paleolitem. Konzumace masa v této době souvisela s jeho tepelnou úpravou. V neolitu po poslední době ledové vznikají ideální podmínky pro rozvoj zemědělství a k určitému návratu k jednodušší získávaným rostlinným složkám potravy.

Z hlediska nejvýraznějších anatomicko-fyziologických charakteristik je možné dnešního člověka stále ještě řadit mezi plodožravce (fruktivory), i když jídelníček většiny populace tomu neodpovídá. Mezi tyto znaky patří: podoba slinných žláz a pH slin, podoba žaludku a zastoupení žaludečních šťáv, podoba jater, tlustého a tenkého střeva, funkčnost končetin, funkce kůže a potních žláz, podoba a funkčnost zubů a čelistí, pH moči. Názorné srovnání mezi masožravci, všežravci, býložravci a plodožravci dle těchto ukazatelů naleznete např. [pod tímto odkazem](#).

Kromě výrazné shody člověka s plodožravci v těchto charakteristikách můžeme domnělou všežravost posoudit pouze schopností trávit téměř všechny druhy potravy, ale nikoli nutností jejich zastoupení v jídelníčku. Doba, kdy konzumace živočišných potravin představovala určitou konkurenční výhodu v mezidruhovém boji, je už dávno pryč. Naopak v dnešní době znamená přemíra živočišných složek vyšší riziko tzv. civilizačních chorob a statisticky horší zdravotní stav, než je tomu u jídelníčku na rostlinném základě. Je také důležité si uvědomit, že rozdíl mezi čistě rostlinným a konvenčním jídelníčkem jsou pouze tři konkrétní potraviny (ač upravené na tisíce různých způsobů), v případě vegetariánského tvoří rozdíl potravina pouze jedna jediná. Velkým rozdílem pak může být snaha takto se stravujících lidí sestavovat jídelníček rozmanitě a se zastoupením mnoha zajímavých druhů surovin. Osobně si však myslím, že dnes bychom se již měli ptát, zda se bez konzumace problematických potravin obejdeme a v kterých oblastech to může být přínosem, než si tyto způsoby na základě chybně interpretovaných historických souvislostí obhajovat. Na jedné straně se snažíme vystupovat moderně a „civilizovaně“, na druhé straně se hlásíme k návykům, které jsou již vzhledem k dnešnímu způsobu života zcela pasé a můžeme se jich bez problémů zbavit. -jj-

Utopíme se bez žížal?

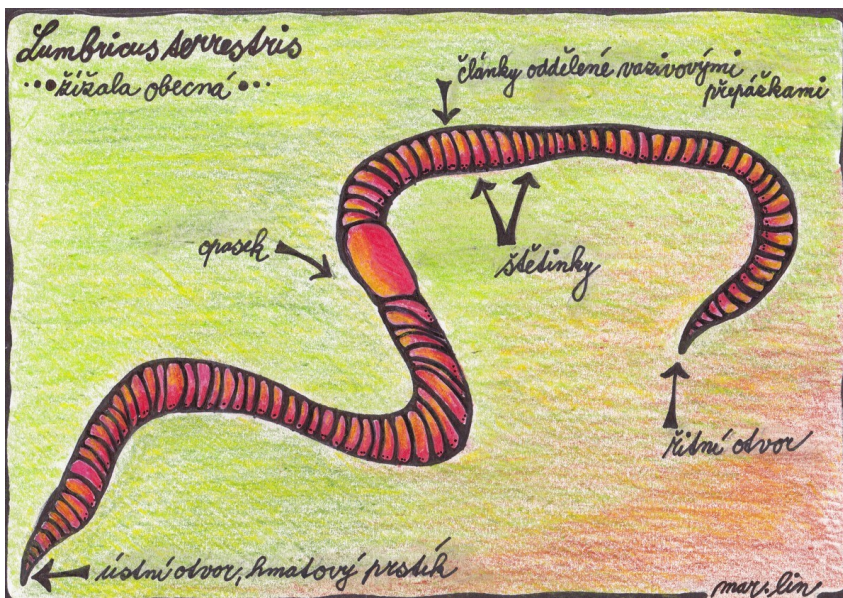
O tom, že žížaly mají obrovský vliv nejen na půdní ekosystém, věděl už i Charles Darwin, obrovská osobnost přírodních věd, a o této informaci dozajista nepochybuje nikdo, kdo absolvoval hodiny přírodopisu na základní škole. Ve své knize „The formation of vegetable mould through the action of worms with observation on their habits“ (možno přeložit jako „Tvorba ornice působením červů“), která byla publikována na podzim roku 1881, se zabýval vlivem žížal na pedogenezi, diferenciaci půdních horizontů, zkoumal vliv bioturbancí na úrodnost půdy a dokonce prováděl pokusy, zda žížaly vykazují nějaké náznaky inteligence (1).

Skutečnost, že se žížaly zavrtávají do půdy, je notoricky známá. Vytvářejí v půdě spletené sítě chodeb, avšak ne všechny druhy žížal se na této činnosti podílejí stejnou měrou. Pro zřehlednění se mohou žížaly rozdělit do třech skupin. První skupinu tvoří druhy epigeické. To jsou druhy, které osidlují hlavně horní vrstvy půdy, způsobují omezené míchání minerální a organické složky a chodbičky ve větší míře nevytvářejí. Druhá skupina je tvořena druhy endogeickými. Ty žijí níže a provrtávají horizontální chodbičky. Poslední skupinu cha-

rakterizují druhy anetické, tedy druhy, které tvoří permanentní vertikální chodbičky, vyskytující se i 2 metry pod povrchem (2).

Právě tato činnost žížal, nazývaná bioturbance (narušování hmoty biotou - v tomto případě tedy narušování půdní struktury tvorbou chodbiček), má obrovský vliv na vodní režim krajiny. Půda představuje obrovskou zásobárnu vody v krajině. Ve vrstvě hluboké 100 cm může být na ploše 1 ha až 2 920 000 kg půdní vláhy (u středně těžkých půd). Velká část objemu bývá nezaplňená vodou - tyto prostory se nazývají póry, pedohydatody. Pedohydatody se dělí na puklinové (planární) a kanálkovité (turbulární). Právě turbulární pedohydatody jsou vytvořeny činností organismů. Buď vznikají jako pozůstatek po kořenech rostlin, nebo je aktivně vytvářejí živočichové, jako jsou právě žížaly - a to především druhy anetické. Množství vody, které takovými pedohydatodami může protéci, je závislé na průměru. Chodbičky o průměru 1,5-2 mm mohou propustit až 0,114m³ vody za den, kanálky s průměrem 8,5 mm proteče denně asi 2,55-4,19 m³. Chodby hloubené anetickými druhy mohou mít průměr až 13 mm a na jejich vodostálost má vliv inkrustace slizovitými sekrety. Pokud jsou podmínky pro život žížal optimální, pedohydatody vytvořené těmito půdními organismy mohou zrychlovat vsakování vody do půdy a ovlivnit tak povrchový odtok (3).

Názor, že činnost žížal má vliv na následky velkých dešťů, má zastání v několika sférách přírodních věd. Například prof. RNDr. Josef Rusek, DrSc. z Ústavu půdní biologie Akademie věd ČR říká, že záplavy vznikají v důsledku ztráty schopnosti půdy vsáknout a zadržet vodu. Dnešní styl hospodaření zásobuje půdu nadměrnou hnojiv a těžkými kovy, k dobré kvalitě půdního prostředí nepřispívá ani acidifikace. Všechny tyto aspekty ovlivňují imunitní systém žížal, které tak ztrácejí rozmnožovací schopnosti, jsou snadnějším hostitelem parazitů, a tak se jejich počet postupně snižuje. Jako příklad může posloužit Jižní Morava, kde kvůli nevhodné lidské činnosti vymřely hlubinné druhy žížal, které vytvářely chodby sloužící jako cesty odtoku pro dešťovou vodu. Po eliminaci počtu žížal se začala půda utužovat a voda odtékala do řek - výsledkem toho pak byly povodně (4).

Žížala obecná, obr. Martina Linhartová

RNDr. Radek Mikuláš, DSc. z Geologického ústavu Akademie věd ČR se zabývá příčinami a důsledky povodní. Jako jednu z variant způsobující zhoršenou půdní infiltraci také považuje útlum činnosti žížal. Ty jsou u nás zodpovědné za kypření půdy z 95 %. Půda, ve které se vyskytují žížaly, je více porézní - tím pádem dovede vsáknout větší množství dešťových srážek (5).

Ovšem tvrdit, že žížaly mají na hospodaření s vodou jen pozitivní vliv, by nebylo úplně korektní. Existují i situace, kdy žížaly vodní hospodaření zhoršují a komplikují. Příkladem mohou být kořenové čističky odpadních vod. Čištění vody v kořenových čistírnách je ovlivněno průtokem vody skrz půdní hmotu. Nejprve je voda předčištěna v septiku, potom je infiltrována do půdy. Tam probíhají přirozené procesy, jako je fyzická filtrace nebo chemická sorpce. Aby mohl tento proces probíhat bez problémů, je třeba zajistit kontakt čištěné vody s co největším množstvím půdy. A právě toto mohou žížaly ovlivnit. Makropóry vytvořené určitými druhy žížal mohou mít na čištění vody významný dopad. To se netýká druhů epigeických - nemají na čištění vody pomocí kořenových čistíren téměř žádný vliv, protože hloubení chodbiček je omezeno jen na svrchní části půdy a neprobíhá ve velké míře. Naopak druhy anetické mají na filtrační pole velký vliv. Jejich vertikální chodbičky slouží jako preferenční cesta odtoku, tím pádem prosákne odtok k podzemní vodě rychleji a úprava vody nestihne být dokončena, protože není dostatek času na kontakt čištěné vody s půdní hmotou. Abychom nebyli tak skeptičtí, i v kořenových čistírnách mohou žížaly poskytnout významnou pomoc, především endogeické druhy. Vytvářejí rozsáhlou síť horizontálních chodbiček, díky kterým se čištěná voda lépe rozprostře a tím se zvětší plocha, na které může dojít k čištění odpadní vody pomocí kořenů rostlin (6).

Tímto nechci tvrdit, že by žížaly byly schopné poskytnout stoprocentní ochranu před rozbouřeným vodním živlem. Z výše uvedeného ale vyplývá, že nám podávají pomyslnou pomocnou ruku a svými „manévry“ zlepšují kvalitu půd, která má odraz nejen v hospodaření s vodou, ale i v mnoha dalších rovinách. Je třeba s nimi zacházet jako s nezbytnou a nenahraditelnou složkou ekosystému, protože vymizení každého druhu živočicha nebo rostliny může způsobit nepředvídatelné škody.

Martina Linhartová

Zdroje:

- (1) FELLER, Ch. a kol.: Charles Darwin, earthworms and the natural science: various lessons from past to future. Agriculture, Ecosystems and Environment 99, s. 29–49, 2003.
- (2) ASSHOFF, R. a kol.: Different earthworm ecological Gross interactively impal sed-

dling establishment. European Journal of Soil Biology 46, s. 330-334, 2010.

(3) VAŠKŮ, Z.: Červi a voda. Vodní režim krajiny a půdní organismy. Vesmír 73 (396). Článek dostupný [zde](#).

(4) BOBŮRKOVÁ, E.: Kdo může za povodně? Lidé. MF Dnes. Článek dostupný [zde](#).

(5) Ničivost záplav ovlivňují žížaly. CS magazín. Článek dostupný [zde](#).

(6) HAWKINS, C. L. a kol.: Applied soil ecology 40, s. 195-200, 2008.

Naše koše (Sunshine Cabaret + Ekoporadna Strakonice)

V rámci projektu „Naše koše“ vyrobíme deset originálních odpadkových košů, které na základě veřejné debaty rozmístíme na vybraná místa ve městě, kde lidem koš chybí a kde z různých důvodů není umístěn městem. Dobrovolníci koše vyzdobí a následně umístí do vybraných lokalit *. Každý koš bude mít svého patrona, který se o něj bude starat a vynášet jej. Vznikne tak funkční ozdoba místa, zároveň vzbudí v obyvatelích zájem o prostředí, v němž se pohybují. Jedná se o pilotní projekt, který může založit nekonečnou tradici výroby, umístování a adoptování odpadkových košů na různých místech ve městě, na sídlišti i v odpočinkových zónách a v přírodě. Konkrétní lokality umístění košů budou upřesněny na základě veřejné výzvy – lidé navrhnou a vyberou místa hlasováním. Výroba košů bude financována z grantu komunitní nadace KONABO.

* Chcete vyzdobit svůj koš? Víte o místě, kde odpadkový koš chybí? Během února sledujte veřejnou výzvu na facebooku (stránka „Naše koše - Strakonice“), případně nás zkontaktujte. **Michaela Vadlejchová**

Snovačka blízko nás

Snovačka domácí (*Steatoda grossa*)

Někdy mám dojem, že domácí zvířata chtěná i nechtěná by zasluhovala svou vlastní knihu. Kdesi jsem takový dokument viděl, ale povětšinou bývají zaměřené pouze na „škůdce“ nebo spížní obyvatele. A na ty poslední zmiňované se může vázat nějaký osminohý predátor, který dokáže úspěšně osídlit vydrolenou puklinu v dlaždičkách, odkud na vás v noci jukne, nebo se přizívuje na větracích mřížkách spíše či osídlí prostor nedaleko uskladněných brambor. Jedná se o pavouka snovačku do-

Snovačka domácí, foto -vh-

máci (*Steatoda grossa*), jeden z našich největších druhů snovaček. Tělo má u samičky velikost 7-10 mm, sameček je menší. Popisovaná snovačka je druhem, který tká řídké, neuspořádané sítě, a to nám může posloužit jako pomocný určovací znak při zařazení do příslušné čeledi. K určení tohoto druhu je dále jedním z vodících znaků rozmístění skvrn na zadečku.

Snovačka je druhem kosmopolitním. Obývá naše domácnosti, kůlny nebo sklepy, ale vzácně se může vyskytovat i ve volné přírodě, např. jeskyních. V lidské klasifikaci bychom ji mohli zařadit mezi druhy užitečné, neboť redukuje jinou domácí živočišnou obsádku a kupodivu lidí si moc nevšímá.

Použitá literatura:

BUCHAR, Jan a KŮRKA, Antonín: Naši pavouci, 1. vyd., Academia, Praha, 1998.

BELLMANN, Heiko: Der Kosmos Spinnenführer: über 400 Arten Europas. Kosmos, Stuttgart, 2010.

Večer s dokumentem - 12. díl – Žárovková konspirace

Slyšeli už jste někdy o pojmu „plánované stárnutí“ u spotřebního zboží? Pravděpodobně už ano. Možná jste se s tímto fenoménem setkali tvář v tvář, aniž byste věděli, že se takto nazývá. Jedná se o velmi krátkou životnost většinou elektronického zboží, která je uměle vytvářena za účelem nákupu nového výrobku v horizontu mnohem kratším, než by odpovídalo jeho technickému provedení. Možná jste si až doposud mysleli, že je tento stav pouze odrazem mizerné kvality určitých druhů zboží. Dokument „Žárovková konspirace“ však tento jev na základě důkazů a historických souvislostí odhaluje jakožto cílelou obchodní strategii, která se společně s několika dalšími fenomény stala základním pilířem západní konzumní společnosti a dočasné udržitelnosti dlouhodobě neudržitelného neomezeného ekonomického růstu.

Název padesátiminutového dokumentu vychází z nejstaršího doloženého obchodního spiknutí právě za účelem plánovaného stárnutí. Roku 1924 se na tajné schůzce domluvili výrobci žárovek z celého světa na cíleném snížení životnosti vyráběných žárovek o více než polovinu a také na globálním rozdělení a kontrole žárovkového trhu. Další průmyslová odvětví tento smělý plán následovala zanedlouho poté, největšího rozmachu dosáhl tento způ-

sob v USA po druhé světové válce a je napodobován více či méně skrytě i dnes – např. instalací tajných čipů do tiskáren, které ji po vytisknutí určitého objemu stránek zablokují, nebo prodeje iPodů s krátkou životností baterie bez možnosti její výměny. Z historického pohledu se může někdy snaha o plánované stárnutí zdát až úsměvná. Třeba jako v případě prvních nylonových punčoch, jejichž prototypy byly natolik odolné, že jejich výrobci museli na trh uvést o mnoho méně odolnou variantu, která bude schopná opotřebení a opětovného nákupu v kratším čase. Jaký však má tento způsob marketingu dopad na životní prostředí a lidi v zemích třetího světa, kam je nelegálně dovážen náš elektroodpad, už tak úsměvné není.

Bohužel jako v mnoha podobných situacích je na vině nejen autor takové zhoubné myšlenky, ale především spotřebitel, který jej k tomu tlačí svou touhou vlastnit a čím dál tím častěji obměňovat věci, které ve skutečnosti vůbec nepotřebuje. Mnohem zřetelněji také na povrch vyplouvá skutečnost, že ekonomický princip „růst pro růst“ byl vytvořen a šířen zpočátku úzkou skupinou ekonomicky vlivných lidí. Po několika málo desítkách let se z konzumní horečky stalo nejmocnější a nejnebezpečnější náboženství dneška.

Dokument s českými titulky můžete zhlédnout např. [zde](#).

-jj-

Foto -vh-

Pozvánky - únor 2015

Ekoporadna při Šmidingerově knihovně zve:

Kurz zdravého veg(etari)ánského vaření

Úterý 10. 2., od 18:00, cvičná kuchyňka ZŠ Povážská (Nad Školou 560)

Kurzy probíhají 1 x měsíčně do května, hlásit se je možné na každý zvlášť. Přijďte rozšířit své kulinařské obzory o potraviny a pokrmy z oblasti zdravé a bezmasé kuchyně. Kurzy budou doplněny teoretickým povídáním o surovinách a postupech zajímavých nejen pro vegetariánské vaření. Hlaste se na jan.juras@knih-st.cz nebo 721 658 244.

Zelené otazníky – „Povodně a sucho - jak hospodařit s vodou v krajině?“

Středa 18. 2., 18:00, restaurace Baobab (nad Zborovem, Bavorova 20, Strakonice)

Potřebujeme ekosystémy, nebo přehrad? Co se stalo s našimi řekami a potoky? Můžeme povodně zkrotit technickými prostředky? Potřebují řeky prostor? Nejen na tyto otázky se pokusí odpovědět hydrobiolog RNDr. David Pithart, CSc. -jj-

Pobočka ŠK Za Parkem a ČSOP zvou dospělé i děti:

Dlouhodobé výstavy

Pokračuje výstava větvíček na určování (při určování dřevin podle pupenů a borky je možno si nechat poradit a navíc si půjčit domů nejen příslušnou literaturu, ale i sadu označených větvíček) a dále akce Paměť strakonických stromů a Nejlepší knihy - v půjčovně pro děti a dospělé na pobočce Za Parkem .

Tvořivý podvečer

Čtvrtek 5. 2. Tvořivý podvečer s Janou Lebedovou: Šperky z PET lahví. 17:00–19:00 hod. v půjčovně v Husově ulici (lze přijít kdykoliv mezi 17. a 19. hodinou, třeba jen na podívání). Potřeby (keltovací kleště i materiál) budou připraveny, ale lépe je přinést i vlastní (PET lahve různých barev, nůžky, čajovou svíčku, korálky).

Hraní na kantely

Neděle 8. 2. další společné hraní na kantely (vyrobené při akcích ŠK), případně i další nástroje. Koná se od 18:00 na pobočce Za Parkem ve spolupráci s o. s. Spona. K hraní, zpěvu nebo jen k poslechu zveme také veřejnost.

Deskové hry pro děti i dospělé

Pondělí 16. 2. další utkání pro hráče Scrabblu (i pro úpl-

né začátečníky). Tentokrát si zahrajeme i jiné deskové hry (Dixit, Pexeso...). 17:00 – 19:00 hod. v půjčovně v Husově ulici (lze přijít kdykoliv mezi 17. a 19. hodinou, třeba jen na podívání). Hrací potřeby budou připraveny, ale hodilo by se přinést i vlastní. Není třeba se předem hlásit, naopak bude možnost se přidat ještě dodatečně a pokračovat v hraní i v dalších týdnech, z domova.

Strakonické příběhy XIV.

Úterý 24. 2. Karel Skalický: Strakonické příběhy XIV. Domové v plameni. Zhoubný požár na Velkém městě v roce 1508 a plamínky dalších příběhů oněch časů. Další vyprávění regionálního historika v rámci rozsáhlejšího strakonického cyklu, doprovázené projekcí různých dokumentů a vyobrazení. Od 18:00 v restauraci Baobab (Bavorova 20).

Lidé a stromy ve městě - přednáška

Středa 25. 2. Ing. Vilém Hrdlička: Lidé a stromy ve městě (přednáška s promítáním). Od 17.00 v promítacím sále strakonického gymnázia.

Výlet na Kbíl s vyprávěním o stromech a péči o ně

Sobota 28. 2. Přírodovědný výlet. Sraz v 9.00 před nádražím ČD, v 9.09 jede vlak do stanice Přední Zborovice. Po zpevněných cestách půjdeme na rozhlednu na vrch Kbíl. Po cestě si budeme všimnout zdravotního stavu listnatých stromů a na příkladech si vysvětlíme možnosti jejich šetrného ošetřování. Výlet tím naváže na přednášku o stromech z 25. 2. Zpět se vrátíme buď vlakem (jede každé dvě hodiny), nebo pěšky např. přes Sousedovice.

Kroužek MOPíků pro děti i rodiče

Schůzky přírodovědného kroužku MOP (kromě 13. 2.) - sraz vždy v pátek v 16:00 před hradem u kanceláře CIAO. Chodit lze i nepravidelně. 6.2. si povíme o Hromnicích a příslovích, které se k nim vztahují (přiletí skřivánek?), 20.2. si vyrobíme Morenu, 27.2. věnujeme pozorování pupenů a hledání prvních sněženek.

Více na www.csop-strakonice.net a na pobočce ŠK Za Parkem (380 422 720, hrdlickova@knih-st.cz). -ah-

Šmidingerova knihovna zve:

Výstava věnovaná 90. výročí vzniku tří monumentů na Strakonicku

4. 2. – 2. 3., ŠK, vstupní hala. Výstava věnovaná 90. výročí vzniku tří monumentů na Strakonicku - mohyly Jana Žižky v Sudoměři, sochy Alfonse Šťastného ve Štěkni a sousoší mistra Jana Husa ve Strakonících. Výstavu připravil pan František Sáček za o. s. Sbor selských jízď Jana Žižky z Trocnova. Vernisáž výstavy - středa 4. 2., 15:00, ŠK, vstupní hala.

Kurzy počítačové gramotnosti

Úterý 10. 2., Pro úplné začátečníky: Základy práce s internetem, 9:00–10:30, ŠK, MS Excel, 13:00–14:30, ŠK, studovna. Kurzy jsou přednostně pro čtenáře ŠK. Zájemci se musí na kurz přihlašovat osobně, proti vratné kauci 100,- Kč.

Rande naslepo s knihou?

11. 2. – 14. 2., ŠK, oddělení pro dospělé a oddělení pro děti. Akce k svátku všech zamilovaných – Kdo máte rádi překvapení, půjčte si knihu „naslepo“.

Tvořivá dílnička pro děti

Vyrábíme sovičku v 3D provedení, čtvrtek 19. 2., 8:00 - 11:00, ŠK, oddělení pro děti.

Upozornění!

Oddělení pro děti bude z důvodu stěhování ve dnech 23. – 27. 2. zavřeno. Srdečně zveme na slavnostní zahájení provozu v rekonstruovaných prostorách v pondělí 2. 3. 2015 od 13:00 hodin.

ZO ČSOP Strakonice zve:

Výroční schůze

Úterý 3.2., od 17:30, Pobočka ŠK Za Parkem, Husova ul. (přezůvky s sebou).

Programem bude: zpráva o činnosti naší ZO za rok 2014, zpráva o hospodaření a finančních prostředcích, zpráva o činnosti MOP. K účasti na schůzi zveme i nečleny, součástí bude přehled hlavních naplánovaných činností pro rok 2015 a možností zapojení se do aktivní ochrany přírody v regionu. -jj-

Drobné smetí

Psi k adopci

Pokud máte v nejbližší době v úmyslu pořízení čtyřnohého společníka, věnujte pozornost nabídce zatoulánků v [záchytných kotcích v Blatné](#) a [útulku ve Strakonících](#).

Konec vojenského újezdu v Brdech

Poslanci a posléze i podpis prezidenta ukončují historii vojenského újezdu v Brdech. Den po zrušení újezdu (k 1. 1. 2016) by měla na stejném místě vzniknout CHKO. Více se dočtete [zde](#).

Další zajímavé čtení

Pokud hledáte další informace a aktuality z oblasti ochrany přírody, můžete zabrousit také do nejnovějších čísel zpravodaje [Ďáblík](#) a časopisu [Fórum ochrany přírody](#).

Literární okno

Příhody srnečka Lojzika

Třebíčské vydavatelství Akcent přispělo v roce 2012 titulem „**Srneček Lojzík a jeho příhody**“ k tomu druhu dětských knížek, v kterých si lze hezky počítat a zároveň se dovědět něco ze skutečného života v přírodě. Lojzík má lidské jméno a povídá si s maminkou nebo třeba se sluníčkem ve větách, ale jinak všechno víceméně odpovídá tomu, co srnčata prožívají, co všechno se ve svém mladém věku naučí a s kým se mohou setkat. Autor **Mgr. Josef Drmota** (pedagog Gymnázia Otokara Březiny a Střední odborné školy v Telči) se nesnažil „vylepšit“ děj tím, že by se Lojzík ztratil mamince nebo by se zatoulal mezi lidi - nechává jej vyrůstat tak, jak je to obvyklé, a spoléhá na to, že to samo je zajímavé a dobrodružné až až.

Něco výjimečného se v ději přecejenom přihodí, protože Lojzíkova maminka Líza se ujme osiřelé Júlinky a vychovává ji jako svou. To je sice velmi vzácný jev, ale stát se to může, a tak srneček získá sestřičku. Po roce se Líze narodí další potomek a

Foto -vh-

starší sourozenci se osamostatní. Budou se pravděpodobně ještě nějakou dobu držet poblíž, zvláště v zimě, ale už si budou hlídat vlastní území a budou vyháněni z míst označovaných jako území dalších příslušníků jejich rodu. Srnčí zvěř je v jídle hodně vybíravá a střeží si místa, kde nachází z trav, bylin a lístků stromů ty nejkřehčí a nejvoňavější. Z rostlin pěstovaných lidmi má nejraději jetel, obilné klásky, řepu, jablka, palice kukuřice... Energii doplňuje i žaludy a bukvicemi, v zimě u krmelce se zaměřuje na lupínky a krátká stébla a obzvláště miluje sušené jeřabiny. Krmí se rychle a teprve v klidu vše znovu přežvykuje. Není ani tak spásáčem, jako spíše „okusovačem“ - podobně jako třeba jelení zvěř nebo daňci.

Příběhy srnčích mláďat jsou v knížce podány tak, aby se pěkně četly a poslouchaly, a na konci každé kapitoly je ještě bližší komentář pro starší děti nebo rodiče. Autor počítal s tím, že se bude nad knížkou a hlavně při procházkách do přírody ještě i vyprávět - opakovat a vyjasňovat podrobnosti. Kdyby pak někdo ze čtenářů našel opravdové srnčátko, bude už dobře vědět, že musí odolat pokušení vzít si mládě domů nebo je třeba jen pohlídnout, naopak že je nutné co nejrychleji a nejtišeji vyklidit pole a nechat vše na srnčí mámě. Ta své dítě nejen nakrmí a uklidní, ale masíruje mu jazykem břicho kvůli trávení, učí jej všechny důležité dovednosti... naproti tomu v zajetí by mládě prospívalo jen tak tak a mohlo by snadno i uhynout. Kromě toho by se už jen těžko mohlo vrátit do volné krajiny a v dospělém věku by s ním byly problémy kvůli agresivitě.

Vzpomínám si, jak jsem ve školním věku četla „Srnečku Sisi“ od Josefa Prchala a měla jsem tu knížku ráda, i když byla na můj vkus příliš smutná. „Srneček Lojzík“ by se mi byl líbil moc, kdybych jej tehdy mohla znát – právě pro tu spoustu informací, které autor do knížky vložil, ale i pro pěkné obrázky. Jsou od **Petra Slaby**, profesionálního lesníka. **-ah-**

Michal Štěpánek – S|VÍ|TÁNÍ

Ať se snažím sebevíc, nevzpomínám si, kdy jsem se s člověkem, který se později stal mým dobrým přítelem, potkal poprvé. Bylo to určitě v dobách, ve kterých se ještě přátelství měřilo počtem vyprázdněných půllitrů. Od té doby už uplynula řádka let. Někteří lidé z našich životů odešli, aby byli nahrazeni někým jiným. Někteří z nás se občas pokusili pocity svých životních peripetií zhmotnit do slov a veršů na kus otrhaného papíru, schovaného v kapsách kalhot. Co kdyby náhodou...? Někdo psal jenom do šuplíku, aby ulevil své ztrápené nebo příliš rozjařené duši. Někdo současně a nevědomky zachytil atmosféru míst a doby, která se ve chvílích svého vzniku zdála příliš chaotická. Svůj smysl získává až při pohledu zpět. A i když všechny dílky skládky úplně nezapadají a některé mají dost divný odstín, poskytují obraz části jednoho lidského života, který je zároveň dílkem i skládky mé.

Nevýčísitelnou hodnotu má regionální tvorba právě pro regionálního čtenáře. U poezie to asi platí dvojnásob. Kromě hodnot, tvořených formou, obsahem a básnickými symboly, zde vzniká hodnota zcela abstraktní a důležitá jen pro samotného čtenáře – o to víc pro toho, který žije v podobném časoprostoru jako autor sám. To všechno se podařilo strakonickému básníkovi Michalu Štěpánkovi v jeho prvotině Svitání. S některými jeho verši se mohli čtenáři našeho časopisu seznámit již dříve. Pokud si troufnu jeho sbírku nazvat exkurzí (a to je hodně zjednodušený pohled), je to především exkurze do různých pohledů na svět, život, společnost a vztahy na pozadí doby, míst a situací. Velmi zajímavé je pozorovat určitý posun a postupné přelévání z jednoho nosného tématu do tématu jiného, které bylo zrovna pro tu kterou dobu podstatné. Dle doslovu jsou jednotlivé básně řazeny víceméně chronologicky. Počátek sbírky sahá do období přibližně před deseti lety. Je poznamenáno opojením alkoholickým i dívčím a objevují se zde naléhavé filozofické zastávky.

*...Ale jedna otázka zůstává nezodpovězená!
Je něco jistějšího než smrt?
Život? Živé štěstí na kterém musím pracovat
abych na něm nemusel pracovat
aby přicházelo samo
takový důchod
vnitřní nekonečný zdroj
síly překonávající překážky
třeba jsem na něj zapomněl a ztratil v něj důvěru
měli bychom uzavřít mír a nové přátelství...*

Příjemnou a mně nejbližší částí sbírky je pomyslné intermezzo, hrající si s popisem přírodních i jiných krás naší kotliny v předpolí Šumavy.

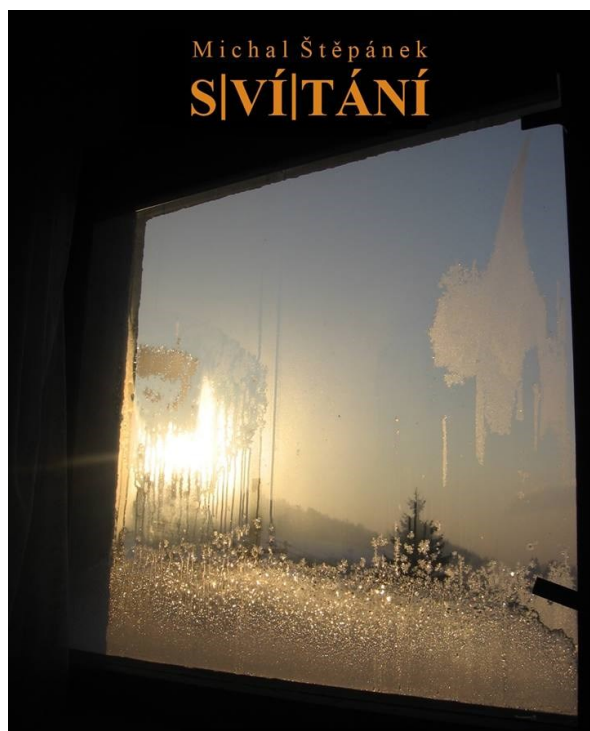
*...Sedím na břehu moře
ted' už tu moře sice není
tam kde před miliony lety bylo moře
rozlilo se město
veliký kry domy a paneláky...*

*...Tělo své rozkošně schovává
v průhledné krajce
a polednímu slunci se oddává
pod křišťálovým nebem
dívka
dívka jménem Šumava...*

Střední část sbírky přechází do epičtějšího vyprávění s poněkud tíživější, ale přesto zpěvnou atmosférou. Symbolické motivy napovídají hlubší životní souvislosti, které se vracejí ke krátkým odlehčeným zamyšlením.

*...Duše je růže
touží se rozvinout.
Chce se ti vykřiknout
tolik mé břehy nevydrží!
Ale v tom je ta krása
vylít se z břehů...*

Závěrečná část sbírky je jednoznačně inspirována čirou radostí z bytí, rodinou a hlavním filozofickým proudem, který v průběhu posledních let krystalizoval nejsilněji.

...Možná jistě že jsme tam někde
v minulosti nehledali
štěstí
byli jsme jím
a to jen tím
nehledáním...

Vydání sbírky Svítání pro mě osobně znamená jeden z příjemných okamžiků poslední doby. Něco málo z pocitů, co mohlo být zhmotněno a uchováno nejen pro nás, kteří jsme malou část z toho všeho mohli sdílet. -jj-

Listovka

Zapomenuté kouty Strakonicka – alej u Horního Poříčí

Alej, která vede od Horního Poříčí směrem na Střelskohoštickou Lhotu, je z kategorie „každý pes jiná ves“ – stromy jsou různě velké, různě staré, v lepším i horším stavu, zkrátka všehochoť. Skupina jabloní kousek od autobusové zastávky je po několika metrech vystřídána několika topoly, jasany a javory, z oboustranného stromořadí je pojednou jednostranné a pak už nic, jen rozlehlá pole a malý borový lesík. Nebýt aspoň těch několika stromů, byl by tenhle kousek krajiny holou plání skoro bez života. Někomu to pomýšlení nevdá a smýšlí o alejích tak, že jsou zbytečné, nebezpečné, a když už někde nějaká je, že musí vypadat podle pravidel. To jsou všechno lidské představy a často se podle nich opravdu postupuje, takže alej najednou zmizí a tak už to zůstane. Nebo, v lepším případě, je nahrazena novou, jednodruhovou a stejnověkou. Že se to děje ze dne na den, to se pokládá za správný postup. Kam ale mají jít ptačí obyvatelé, dokud nové stromy nepovyrostou? Kdo řekne, ať si letí do lesa, ten neví, o čem mluví. V hospodářském „smrčáku“ toho moc k jídlu není. A smíšených lesů je v naší krajině jen velice málo.

27. 12. 2014 jsme s manželem prošli asi deset kilometrů podél Otavy a viděli jsme, kdo všechno u vody a v alejích bydlí. U poříčské autobusové zastávky, kde zůstaly v jabloňových větvích spousty ovoce, se producírovaly kvíčaly a vypadaly velice spokojeně, i když bylo mrazivo a foukal ledový vítr. Co by asi jedly, kdyby se někdo rozhodl stromořadí „vylepšit“? A vůbec, proč má být všechno za každou cenu sjednocené, když určitá rozmanitost má také svůj půvab? My, lidi, máme přece také každý svoji osobitou povahu a podobu... -ah-

Foto -ah-

Scrabble, Dixit, Pexeso...

Po úspěchu dvou předchozích herních podvečerů na pobočce Šmidingerovy knihovny Za Parkem plánujeme na únor další, a sice na pondělí 16. 2. (viz pozvánka na str. 10). Kromě hry Scrabble bychom tentokrát rádi představili i **Dixit**, protože se

Pexeso na schůzce MOP, foto -ah-

vzhledem k zaměření na fantazii a vyjadřovací schopnosti do knihovny dobře hodí (a je i v nabídce ŠK k půjčení domů). A navíc bude připraveno i **Pexeso**, a to nejen pro případ, že by se na něj ptali nejmladší účastníci akce, ale ještě z dalšího důvodu: tato sympatická hra totiž slaví v letošním roce své padesáté „narozeniny“. **Vymyslel ji pan Zdeněk Princ a poprvé ji vydalo v roce 1965 Pressfoto** (viz [zde](#)). V době normalizace nastaly ale v tomto nakladatelství změny ve vedení, byla zpochybněna původní smlouva, byl z toho soud a jeho výsledkem byl absurdní požadavek, aby autor vrátil peníze, které do té doby díky smlouvě získal.

Dnes už pan Zdeněk Princ vzpomíná na tyto pohnuté události smířeně a těší se z toho, kolik radosti už malí i velcí hráči Pexesa díky

jeho nápadu zažili. K fanouškům této hry patří i děti z kroužku při ŠK (MOP) a při schůzkách mají možnost si vybrat z mnoha sad obrázkových kartiček zaměřených na poznávání přírody – máme pro ně totiž připravené Pexeso „stromové“, „netopýří“, „lesní“ a ještě několik dalších. Některé sady jsou rozstříhané a hrají se, některé máme v zásobě pro případ soutěží nebo všelijakých svátečních událostí, protože Pexeso může navíc sloužit i jako pěkný dárek. Přijdete-li někdy na schůzku MOPíků (může se chodit i nepravidelně), rádi vám to vše předvedeme i vypůjčíme. **-ah-**

Jedlý Kompost

Zapomenuté plodiny 1 - Pohanka setá (*Fagopyrum esculentum*)

Pohanka pochází z Asie (podle různých zdrojů buď z Číny, nebo Středního východu), kde se začala pěstovat již v 11. století př. n. l. Do Evropy se dostala ve 12.–13. století a i na území ČR se vyskytuje od 12. století. Není to obilovina v pravém slova smyslu, řadí se do skupiny tzv. pseudocereálií. Nepatří do skupiny lipnicovitých, nýbrž rdesnovitých, má ale prakticky stejné použití jako klasické obiloviny. Jejimi největšími producenty a konzumenty jsou v dnešní době Rusko, Čína, Ukrajina a Polsko, pěstuje se ale i v Čechách a na Moravě. Je to velmi významná nektarodárná plodina – z jejího nektaru vzniká velmi specifický med tmavší barvy. Pohanka obsahuje rutin – antioxidant, který ovlivňuje pružnost cév. Nejvíce je ho v listech. Obsahuje také resveratrol – to je látka snižující krevní tlak a zabraňující shlukování krevních destiček. Neobsahuje lepek a je velice dobře stravitelná. Z pohankových slupek se často šijí náplně do polštářů – dají se nahřívát a použít jako obklad na bolavá záda nebo bolavé břicho u miminek. Pohanka je také oblíbená pro své „zahřívací“ účinky. Hodí se pro přípravu jídel především v chladných dnech. Je důležitým zdrojem zinku, mědi, selenu, manganu a jiných stopových prvků. Nikdy se nekonzumuje neloupaná (černá) pohanka, ale vždy oloupané kroupy. Neloupaná pohanka se dá v tenké vrstvě zeminy naklíčovat.

Pohanka setá, foto Martina Linhartová

K dostání: celé zrno (kroupy), lámanka, vločky, krupice, pukance, mouka, těstoviny, pečivo, polotovary, hotové výrobky...

Základní příprava: Pohanku důkladně propláchněte ve studené vodě. Vařte v poměru 1,5:1 (P:V – pohanka nepotřebuje tolik vody!) v osolené vodě cca 2-3 minuty a pak 30 minut nechte pod pokličkou dojít. Vhodná je do kaší, do „rizot“, do bezlepkových moučníků a palačinek. Ze slupky a natě je možné vařit i čaj, který obsahuje hodně rutinu. **Martina Linhartová**

Asijská kuchyně

Čínské jarní závitky

Ingredience: rýžový papír, cibule, mrkev, čínské zelí, houby shitake, ucho Jidášovo apod., další libovolná zelenina, sójová omáčka, rostlinný olej, sůl, chilli.

Postup přípravy: Cibuli pokrájenou nadrobno orestujeme na oleji v pánvi wok. Přidáme na nudličky pokrájenou mrkev, čínské zelí a houby. Směs restujeme do částečného změknutí, osolíme, ochutíme sójovou omáčkou a chilli. Listy rýžového papíru máčíme v teplé vodě do změknutí (cca 30 vteřin). Papír plníme směsí a rolujeme do závitků. Ty pečeme potřené olejem v zapékací nádobě na 230 °C do lehkého zhnědnutí.

Vege sushi, foto -jj-

Vege sushi

Ingredience: řasa nori, kulatozrná rýže natural, avokádo, uzené tofu, červená paprika, libovolné další ingredience do náplně, rýžový ocet, sůl, hnědý cukr.

Postup přípravy: Rýži uvaříme doměkka ve slabě osolené vodě. Ochutíme nálevem z rýžového octa (nebo podobného octa) – na každých 200 g rýže 1 lžice octa, necelá lžička soli, lžička cukru. Necháme vychladnout. Řasu nori položíme lesklou stranou dolů, rozprostřeme na ni slabou vrstvu rýže a umačkáme. Z jedné strany necháme cca 2 cm řasy nepokryté. Klademe další ingredience pokrájené na slabé plátky, avokádo předem nasolíme. Pomocí ohebné podložky nebo utěrky rolujeme směrem k okraji bez rýže a důkladně umačkáme. Volný konec řasy potřeme vodou a

přilepíme k závitku. Necháme dobře vychladnout, odkrojíme okraje a krájíme na 1–2 cm silné plátky. Dle původního receptu můžeme sushi máčet v třech různých ochucovadlech – sójové omáče, wasabi křenu a nakládaném zázvoru.

Celozrné chapati

Ingredience: hladká celozrná mouka, voda, sůl, mletý koriandr, rostlinný olej

Postup přípravy: Z mouky, vody a trochy oleje vypracujeme nelepivé těsto, které jsme osolili a ochutnali koriandrem. Těsto rozdělíme na menší kusy a vyválíme slabé placky, které budou mít velikost odpovídající velikosti pánve. Pánev bez oleje rozehřejeme na střední teplotu (nepřepalujeme) a klademe na ni jednotlivé placky. Ve chvíli, kdy těsto začíná hnědnout, otáčíme. Pokud se placky nafukují, přitlačujeme je k pánvi.

Bezmasá korma, chapati, foto -jj-

Bezmasá korma

Ingredience: cibule, česnek (3 stroužky), zázvor (cca 1 cm), zelený hrášek (balení 400 g), rostlinná smetana (250 ml), rajčatové pyré (250 ml), rostlinný olej, drcený římský kmín (lžička), kari (lžička), kurkuma (lžička), mletý koriandr (lžička), chilli, sůl, případně libovolná zelenina.

Postup přípravy: Na oleji orestujeme nadrobno pokrájenou cibulku. Přidáme zelený hrášek (pokud je mražený, restujeme pouze do rozmrznutí). Ochutíme kořením, utřeným česnekem a nastrouhaným zázvorem, osolíme, dle chuti přidáme chilli. Přimícháme rostlinnou smetanu, rajčatové pyré a necháme krátce povařit. Podáváme s plackami chapati nebo jinou libovolnou přílohou. -jj-

Makovec

Ingredience: 1 hrnek mletého máku, 1 hrnek polohrubé mouky, 1 hrnek sójového (nebo jiného rostlinného) mléka, 3/4 hrnku třtinového cukru, 1 měkčí banán, 1 prášek do pečiva, 1 vanilka.

Postup přípravy: Banán rozmačkáme vidličkou a přimícháme ostatní syké ingredience. Mléko přiléváme až nakonec a množství přizpůsobíme konzistenci těsta. Rostlinným máslem či olejem vymažeme plech, na který směs nalijeme. Pečeme v předehřáté troubě zhruba 30 minut při 120 °C. Ivana Bůbalová

Kompost - Strakonický měsíčník o ochraně přírody

Příspěvky v tomto čísle - Jan Juráš, Alena Hrdličková, Vilém Hrdlička, Eva Legátová, Radim Paulič,

Andrea Chocholatá, Martina Linhartová, Michaela Vadlejchová, Ivana Bůbalová

Grafika - Jan Juráš

Logo Kompost - Monika Březinová

Kresby - Ivana Jonová

Jazyková úprava - Alena Hrdličková

Kontakt - jan.juras@knih-st.cz, 380 422 721

Publikované články vyjadřují výhradně názory autorů

Anticopyright 2015

Ing. Jan Juráš -jj-

Ekoporadna při ŠK, Inf. centrum NO, Husova 380

Po - Čt: 7:30 - 16:00, Pá - po domluvě

tel.: 380 422 721, 721 658 244

E-mail: jan.juras@knih-st.cz

Mgr. Alena Hrdličková -ah-

Pobočka ŠK Za Parkem, Husova 380

Po a Čt: 13:00 - 18:00, St: 8:00 - 12:00 (otevírací doba půjčovny pro děti a dospělé)

tel.: 380 422 720

E-mail: alena.hrdlickova@knih-st.cz

Ing. Vilém Hrdlička -vh-

Základní organizace Českého svazu ochránců přírody
Strakonice, Zámek 1

www.csop-strakonice.net

E-mail: posta@csop-strakonice.net

